

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Kogukonnaharidus ja huvitegevus

Elis Raal

**TEGEVUSKAVA “SETO AASTARING”
SETOMAA NOORSOOTÖÖ KESKUSE JA SETOMAA VALLA
HARIDUSASUTUSTE KOOSTÖÖS**

Loov-praktiline lõputöö

Juhendaja: Külli Salumäe, TÜ VKA huvihariduse õpetaja

Viljandi 2024

Resümee

Tegevuskava “Seto aastaring” Setomaa noorsootöö keskuse ja Setomaa valla haridusasutuste koostöös

Lõputöö ajendiks oli mure seto kultuuri hääbumise üle ning küsimus, kuidas tuua seto kultuur Setomaa valla noortele lähemale. Tulenevalt probleemist seadsin eesmärgiks koostada Setomaa Noorsootöö Keskuse ja 2024/2025. õppeaastal käivitatava Setomaa Kooli ja Setomaa Gümnaasiumi koostöös läbiviidav tegevuskava seto pärimuskultuuri õppimiseks. Algse tegevuskava koostamisel tegin koostööd kõigi seto pärimusõppe õpetajatega. Vahetult enne 2024/2025 õppeaasta algust (augustis) vaatame tegevuskava üle koos pärimusõpetajate ja Setomaa noorsootöötajatega. Lisaks annan töös ülevaate varasemast seto kultuuri edasiandmisest, Setomaa üldhariduskoolide ja noortekeskuste pärimuskultuuriõppest ning senistest parimatest praktikatest.

Võtmesõnad: seto pärimuskultuur, seto noored, seto kogukond, üldhariduskool, noortekeskus.

Abstract

Action Plan "Seto Year Cycle" in Collaboration between the Setomaa Youth Work Center and Setomaa Municipality Educational Institutions"

The motivation for this thesis stemmed from concerns about the decline of Seto culture and the question of how to bring Seto culture closer to the youth of Setomaa Municipality. Based on this issue, I set the goal of developing an action plan for the study of Seto cultural heritage, to be implemented in collaboration between the Setomaa Youth Work Center and the Setomaa School and Setomaa Gymnasium, starting in the 2024/2025 academic year. In creating the initial action plan, I collaborated with all Seto cultural heritage teachers. We will review the action plan with heritage teachers and Setomaa youth workers before the start of the 2024/2025 academic year (in August). Additionally, this work provides an overview of the previous transmission of Seto culture, the study of cultural heritage in Setomaa general education schools and youth centers, and the best practices to date.

Keywords: Seto cultural heritage, Seto youth, Seto community, general education school, youth center.

Sisukord

Sissejuhatus	5
1. Ülevaade seto kultuuri edasiandmisest Setomaal	8
1.1. Seto kultuuri edasiandmise lugu	8
1.2. Üldhariduskooli roll seto kultuuri edasiandmisel	10
1.3. Setomaa Noorsootöö Keskuse roll	11
1.4. Seto kogukonna roll noorte kaasamisel	12
1.5. Pere roll	13
1.6. SA Seto Instituut, Setomaa Muuseumid ja teised üleseto organisatsioonid seto pärimuskultuuri õppe vedajana	14
2. “Seto aastaringi” koostamise protsess ja ajakava	16
2.1. Intervjuude kavandamine, läbiviimine ja analüüs	17
2.1.1. Noorte teadmised seto kultuurist õpetajate vaates	18
2.1.2. Kasutatavad õppematerjalid	18
2.1.3. Õnnestunud praktikad	19
2.1.4. Õpetamisviisid	19
2.1.6. Pere roll	20
2.1.7. Noortekeskuste ja noorsootöötajate roll	20
2.1.8. Kogukonna roll	21
2.2. Järeldused	21
3. Tegevuskava “Seto aastaring” Setomaa Noorsootöö Keskuse ja Setomaa valla haridusametuse koostöös	25
Kokkuvõte	31
Kasutatud allikad ja kirjandus	32

Sissejuhatus

Mure seto kultuuri hääbumise ja edasikandjate nappuse üle on Setomaal teemaks olnud juba mõnda aega. Kuidas saada noored Setomaale püsivalt elama või tagasi juurte juurde? Miks noored ei räägi seto keelt ja ei edenda piisavalt seto kultuuri? Kuidas teha seto kultuur noorte jaoks vajalikuks ja atraktiivseks? Küsimusi on palju ja lahendusi erinevaid. Seda, et iga generatsiooniga tulevad uued katsumused, aga ka lahendused, on näidanud senine ajalugu. Ka Ingrid Rüütel (1999, lk 7) on öelnud, et “Kultuur on traditsiooni ja innovatsiooni dialektiline ühtsus.” Kultuur peab ajas muutuma, et tagada püsijäämine, kuid samaaegselt säilitama oma sisu ja põhivormi. Varasemalt oli Setomaa noorte jaoks seto kultuur ja paikkonna kultuuri eripära loomulik igapäevaelu osa, mida omandati kodus, kuid generatsioonide vahetumisega on olukord muutunud. Tänapäeval on paljude noorte jaoks peamine (ja mõnikord ka ainus) seto kultuuri õppimise koht kool.

Mina ise ei ole vereliinipidi seto, aga olen Setomaal peaaegu terve oma elu elanud ja seto kultuurist vaimustunud. On oluline, et ka tulevased põlvned näeksid seda Setomaad ja seto kultuuri, mida mina olen näinud ja kogunud. Minu kogemuse põhjal pelgalt praegusest pärimuskultuuri õppest üldhariduskoolides ei piisa. Tehes oma seminaritööd teemal “Setomaa noorte suhestumine seto kultuuriga” (Raal, 2023) süvenes minu arusaamine veelgi, kui sisukas ja mitmekihiline seto kultuur tegelikult on. Mõistsin ka seda, et seto kultuuri tuleks õppida ja õpetada võimalikult paljudest erinevatest külgedest ning kinnistada teadmisi-oskusi erinevates keskkondades, et saada aimu seto kultuurist kui tervikust. Sellest tulenevalt seadsin käesoleva töö eesmärgiks koostada lõimitud tegevuskava Setomaa Noorsootöö Keskusele ja 2024/2025. õppeaastal käivitata Setomaa Koolile ja Setomaa Gümnaasiumile seto pärimuskultuuri õpetamiseks.

Lähtudes eesmärgist seadsin endale järgmised ülesanded:

- anda ülevaade seto pärimuskultuuri õpetamisest Setomaa valla üldhariduskoolides ja noortekeskustes;
- selgitada välja Setomaa üldhariduskoolide senised parimad praktikad seto kultuuri õpetamisel;
- moodustada meeskond seto kultuuri lõimitud õppe läbiviimiseks Setomaal;
- koostada tegevuskava seto pärimuskultuuri õpetamiseks.

Varasemalt on uuritud kohaliku pärimuskultuuri õpetamise võimalusi Setomaa lasteaedades: Maarja Hörn (2012) bakalaureusetöös “Setomaa lasteaedade õpetajate hinnangud Setomaa kultuuri eripärasid arvestavatele õppematerjalidele” ja Agnes Keerpalu (2023) bakalaureusetöös “Seto keel ja kultuur ning nende õpetamiseks olemasolevad õppematerjalid Värskas lasteaia näitel”.

Maris Irbo on (2011) uurinud kohaliku pärimuskultuuri õpetamise võimalusi üldhariduskoolis Setomaa I ja II kooliastme õpetajate hinnangul. Töö arutelus tõi autor esile, et negatiivsete tegurite tõttu: traditsioonide vähesem praktiseerimine ja keele kõnelemise vähenemine, on õpetajate arvates ka üldhariduskoolil vaja oma panus anda. Ühe väljundina oli välja toodud omakultuuri tundide viimine Setomaa koolide iga kooliastme ühte klassi. 2011. aastal oli see õnnestunud kahes koolis neljast. Tööst tuli välja, et enamiku õpetajate arvates võiks koolil olla pärimuskultuuri õpetamisel kandvam roll põhjusel, et kodudes ei ole huvi või oskusi seto kultuuri edasiandmiseks. Samas väideti, et lastevanemate huvi on võrreldes varasemaga kasvanud. Õpetajate nägemusel on seto pärimuskultuuri õpetuse raskendavateks asjaoludeks ühelt poolt koolide õppekavade mahukus, kuhu on pärimusõppetunde raske mahutada, ning teisalt rahastuse vähesus kultuuri õpetamiseks. Lisaks toodi välja Setomaale sisserännanud, kes on teise kultuuritaustaga ning keda ei pruugi n-ö võõras kultuur huvitada.

2019. aasta kevadel viidi Setomaa Valdade Liidu projekti raames Setomaa koolide õpetajate, õpilaste ja lapsevanemate seas läbi küsitlus, mille tulemusi kasutati ainekava täiendamiseks. Kaasati ka eksperte ning valmis “Setomaa pärimusõppe metoodiline kirjeldus ja ainekavad” (Hörn, 2019).

Kuigi kõigis kolmes 2023/2024. õppeaastal Setomaal tegutsevas koolis on ka seto keele ja kultuuri õpe olemas, on Irbo töös väljatoodud punktid probleemideks ka praegu. Seetõttu otsustasin lõputöö raames välja selgitada selle, kuidas ja mida tuleks muuta minu nägemuse järgi, et seto pärimuskultuur säiliks. Varasemates uurimistöodes pole käsitletud noortekeskuste rolli pärimuskultuuri edasikandmisel, mistõttu soovin just seda poolt Setomaa Noorsootöö Keskuse põhjal esiele tuua.

Töös kasutan terminit pärimuskultuur. Irbo on sobivalt kokku võtnud, et “Pärimuskultuuriks nimetatakse tavaliselt kultuuri, milles vaimne pärand (teadmised, oskused, uskumused jm) püsib suuremalt jaolt inimeste mälus ning kandub edasi suuliselt-kuuldeliselt, vahetu kogemuse ja jäljendamise kaudu ehk pärimuste kujul.

Pärimuskultuuri olulisemateks tunnusteks on looduslähedus, kollektiivsus ja traditsioonilisus.” (Kaevats & Varrak, 1994; Särg, 2005; Irbo, 2011, lk 15).

1. Ülevaade seto kultuuri edasiandmisest Setomaal

Käesolevas osas annan ülevaate, mida on varasemalt tehtud seto kultuuri hoidmiseks ja edasiandmiseks ning milliseid rolle nähakse pärimusõppes erinevatel osapooltel: koolil, Setomaa Noorsootöö Keskusel, kogukonnal ja perel.

1.1. Seto kultuuri edasiandmise lugu

Talupojaühiskonnas toimus seto kultuuri edasiandmine oma loomulikus keskkonnas ning pärimusõpe käis põlvest põlve läbi nägemise, kuulmise, kogemise ja mõistmise. Rahvaharidus koosnes juttudest, lauludest ja rahvausundist (Reissar, 1996, lk 183). 1921. aasta oktoobris toimus esimene Setu Kongress, mille põhiülesanne oli esindada setode huve ning seisukohti. Kongressi otsuse kultuuri puudutavas osas nõuti seto muuseumi loomist, seto laulu- ja mängukooride moodustamist ning laulupidude korraldamist, mille tulemusel hakati korraldama 1923. aastast Petseri laulupidu. Samal ajal asutati ka hulk haridusseltsi, kelle ülesanne oli kultuuri edendamise läbi sündmuste korraldamise ja erinevate kooride asutamise.

Teisel Setu Kongressil, mis toimus 1932. aastal, arutati taas kõiki setode eluvaldkondi. Tänu süsteemsele plaanile oli 1936. aastaks Petserimaal 21 rahvamaja, hakati asutama noorterlinge ning jätkati Petserimaa laulupidude korraldamist (Reissar, 1996, lk 177-178). 1945. aastal, kui nõukogude võim Petserimaa poolitas, oli see setodele raske ning ei mõjunud kultuuri edenemise aspektist positiivselt. Saadi küll kokku, lauldi, tantsiti ja peeti kirikupühi, kuid kokkusaamine oli raskendatud. Seto kultuuri edendamiseks korraldati erinevaid sündmusi ja kokkusaamisi. Kuna Petseri laulupidude korraldamine pärast Petserimaa poolitamist lõppes, tuldi mõttele hakata 1977. aastast iga kolme aasta tagant Leelopäevi korraldama (Reissar, 1996, lk 250).

Keerulisemaks muutus olukord ka Eesti taasiseseisvumisega 1991. aastal, sest varasemale majanduspiirile tekkisid tolli- ja piiripunktid ning Venemaa-poolsele Setomaale sai edaspidi ainult viisaga. Kultuuriliste sidemete ja kontaktide säilitamiseks loodi Eesti Setu Selts (Reissar, 1996, lk 243-244). 1993. aastal korraldati Seto III Kongress, kus Paul Hagu rääkis seto kultuuri hetkeolukorrast ja Aare Hõrn üritas prognoosida seto rahva kestmise väljavaateid. Samuti räägiti poliitikast, majandusest ja haridusest ning üritati leida lahendusi tekkinud probleemidele, mille sisu pole allikas täpsustatud (Reissar, 1996, lk 256).

2000. alguses on Nele Reimanni (2000, lk 8) sõnul seto keele ja kultuuri edasikandmisega endiselt probleeme. Noored küll oskavat mingil määral keelt ning teavad ajalugu ja võtavad osa kultuurisündmustest, kuid kodukoha kultuuri hindamine ja edasikandmine ei ole nende jaoks enam nii oluline kui varasemalt.

2007. aastal hakati MTÜ Setomaa Valdade Liidu (nüüd Setomaa Liidu) eestvedamisel rajama pärimusõppe võrgustikku. Protsessi juhtis Nele Reimann ning sellesse kaasati kohalikud õpetajad Maret Vabarna, Ilme Hoidmets, Vello Jüriöö, Evi Kambrimäe, Silvi Palm ja Ülle Orhidejeva (Hörn 2019).

2010.a. toimus Vello Jüriöö eestvedamisel Mikitamäel esimene Setomaa hariduskonverents. Konverentsi eesmärk oli tuua esile ja väärtustada kooli osa seto omakultuuri õpetamisel ja hoidmisel, kaasata kogukond ning erinevad institutsioonid võimalikule koostööle ning tugevdada põlvkondade vahelisi sidemeid seto keele ja kooli püsijäämisel (Mikitamäel toimub Setomaa II hariduskonverents, 2011). 2023.a. toimus juba 14. Setomaa hariduskonverents ning konverentsi teemadeks on jätkuvalt olnud haridus ja kultuur.

“Seto keel ja kultuur” ainekavas (2014) on kooliastmete kaupa välja toodud õpieesmärgid ja -tegevused, õpitulemused, õppesisu ja -materjalide loetelu. Samal aastal koostati ka koostööprojekti “Seto-Suiti Renaissance” raames lisaõppekava “Seto käsitöö, muusika ja ajalugu koolitunnih” (Seto keele arenguplaan, 2022).

2019. aastal koostas ekspertgrupp (Nele Reimann, Aira Tarros, Sigre Andreson, Maret Vabarna, Piret Ziugand, Eva Sulaoja, Ilme Hoidmets) eesotsas Maarja Hörnaga dokumendi “Setomaa pärimusõppe metoodiline kirjeldus ja ainekavad”, mis on täiendatud versioon 2014. aastal loodud ainekavast. Tegevust vedas eest Setomaa Valdade Liit projektiga “Heritage Teaching”. “Ekspertgrupi tegevuse eesmärk oli täiendada ja uuendada pärimusõppe olemasolevat ainekava ning luua metoodiline juhendmaterjal ainekava kasutamiseks” (Hörn 2019).

2021. aasta sügisest toimib Väraska Lasteaias setokeelne õpperühm, kus suhtlus toimub seto keeles ning läbi praktiliste tegevuste õpitakse seto kultuuri. Samal aastal koostati tegevuskava “Seto keele arenguplaan” seto keele säilitamiseks (Setomaa valla arengukava, 2023, lk 81-83).

Kehtivas Setomaa valla arengukavas 2023 – 32 on samuti sätestatud, et “Seto keele ja kultuuri õpe toimub pärimusõppe ainekava järgi, pärimusõppe tunnid toimuvad üks kord nädalas ühel õppeaastal igas kooliastmes. Lisaks on kolme õppeaine – ajaloo, käsitöö ja

muusikaõpetuse – ainekavasse integreeritud seto keele ja kultuuri õpe. Setomaa valla lasteaedades toimuvad keelepesad, Värskas Lasteaias on avatud setokeelne õuesõppe rühm. Koostatud on seto keele arenguplaan.” Samas on tõdetud, et sellises mahus õpe ei taga noorte seto keele oskust. Pole ka ühist nägemust selle osas, millist tulemust koolides seto keele ja kultuuri õppega soovitakse saavutada. Teravaks probleemiks on ka rahastus ja projektipõhine tegevus, mis teeb tuleviku planeerimise keeruliseks.

Samas on pärimuskultuur valla hallatavates haridusasutustes tegevusalaks märgitud ainult muuseumis (Setomaa valla arengukava, 2023, lk 11). Ka valla arengukava hariduse peatükis pole seto kultuuri strateegiline eesmärk välja toodud (Setomaa valla arengukava, 2023, lk 116), kuigi Seto Instituudi peatüki all on mõõdik, et koolides ja lasteaedades õpetatakse seto keelt (Setomaa valla arengukava, 2023, lk 82).

1.2. Üldhariduskooli roll seto kultuuri edasiandmisel

“Tänapäeva inimest iseloomustab juurtetus ja individualism. Püsikindlate teadmiste andmise kõrval on koolihariduse üks eesmärke lapse eetilise selgroo kujundamine. Aluse peab ta olema saanud kodust. Kui ta seda saanud pole, tuleb seda koolil teha.”(Jakobson, 2000, lk 52). Ma küll ei nõustu tänapäeva inimese juurtetuse väitega täielikult, kuid olen märganud, et enamus noori väärtustavad pigem maailmas ringi rändamist, kui oma juurte avastamist ja omakultuuri tundma õppimist. Seetõttu ongi oluline, et koolikeskkond soodustaks kultuuri omaks võtmist ja õppimist. Kooliruumide kujunduselemendid on hea võimalus seto keele ja kultuuri visualiseerimiseks. Samuti kultuuri tutvustamiseks läbi samateemaliste stendide ning setokeelsete klassisiltide uste peal. Üheks heaks näiteks on Meremäe Kool, kus klassiruumide sildid on setokeelsed (foto 1, lisa 2).

Eda Kalmre sõnul on kool noorte jaoks peamine suhtlemise ning ühiste ettevõtmiste koht, kus tähistada nii kooli- kui rahvakalendri tähtpäevi (Kalmre, 2005, lk 164). On oluline, et tähistatakse lisaks eesti rahvakalendri päevadele ka seto pühasid. Pärimuskultuuri õpetajad, kes noortega koolis regulaarselt kokku puutuvad, peaksid tegema noortele kohaliku kultuuri arusaadavamaks ja kättesaadavamaks, mida ka hetkel tehakse. Setomaal elades ja kultuuriüritustest ning pühadest osa võttes saab noor aimu, milline on seto kultuur. Kuid lisaks osavõtmisele on vaja inimesi, kes seletavad, mis põhjustel erinevaid tegevusi tehakse ja millal neid tehakse, sest lihtsalt tegemise rõõm on tore ja algse huvi tekitamiseks vajalik, aga

kultuuri sügavam mõistmine, olulisus inimesele ja püsijäämine saab sündida siis, kui seda õpitakse teadlikult ning isiklike kogemuste toel.

Kõigis kolmes Setomaa koolis on viimastel aastatel korraldatud koos teiste Setomaa asutuste ja organisatsioonidega “Seto kultuuri nädalat”, mille raames õpitakse seto kultuuri tundma läbi erinevate praktiliste tegevuste. Toimuvad mängud ja viktoriinid seto kultuuri kohta; kantakse tavapärasest rohkem seto rõivaid ka koolikeskkonnas ning tundide teemasid püütakse rohkem seostada Setomaaga. 9. oktoobril tähistatakse ka Setomaa sünnipäeva.

Järgmisest (2024/2025.) õppeaastast alates on Setomaa kolm kooli ühendatud kaheks kooliks: Setomaa Kool (1.-6. klass) ja Setomaa Gümnaasium (7.-12. klass). Setomaa Kool hakkab tegutsema neljas õppekohas (Mikitamäel, Värskas, Obinitsas ja Meremäel) ja Setomaa Gümnaasium kolmes õppekohas - 7.-9. klass Mikitamäel, Värskas ja Meremäel ning 10.-12. klass Värskas. See on hea võimalus senisest veelgi paremini teha koostööd seto kultuuri õpetamisel.

Minu arvates on **seto pärimuskultuuri õpetaja roll** lahti mõtestada seto kultuuri õppimise vajadus ja aidata õpilastel mõista, miks on seto kultuur oluline ja ainulaadne ka kogu maailma ulatuses. Õpetaja ülesanne on juhtida õppimise protsessi ja olla vahendavaks lülilik kogukonna ja õpilaste vahel. Tänapäevased Setomaa koolide õpetajad on pidanud suuresti metoodika ja õppevahendid ise leiutama, mistõttu on õpe olnud väga isikutepõhine ja sõltunud sellest, milline on õpetaja kogemus ja nägemus seto kultuurist. See näitab veelgi, et pärimuskultuuri õpetaja roll noore ettevalmistamisel, et ta leiaks seto kultuuris oma koha ja tunneks end selles koduselt, on väga oluline.

1.3. Setomaa Noorsootöö Keskuse roll

Setomaa Noorsootöö Keskus on Setomaa Vallavalitsuse hallatav asutus, mille moodustavad Värskas noortekeskus, Mikitamäe noortekeskus, Meremäe noortekeskus, Obinitsa noortetuba ja Värskas ekstreempark. Keskuse põhimäärus kinnitati 28.11.2019. “Keskuse eesmärk on noorte huvidest ja vajadustest lähtuvalt luua Setomaa valla 7–26-aastastele noortele tingimused, sh keskkond ja võimalused mitteformaalseks õppeks, vaba aja sisustamiseks ning huvitegevusega tegelemiseks, korraldada noorsootööd Setomaa valla üldhariduskoolides, sh juhtida ja koordineerida huviringide tööd” (Setomaa Noorsootöö Keskuse põhimäärus, 2019). Noortekeskused otsustati viia ühe juhtimise alla peale kolme Setomaa valla (Mikitamäe, Värskas ja Meremäe ning Luhamaa nurga) ühendamist. Setomaa Noorsootöö Keskuses

töötavad kolm noorsootöötajat ja juhataja, kes on jagatud Setomaa valla keskustesse: Mikitamäele, Värskasse ja Meremäele. Noortekeskused toimivad avatud noorsootöö põhimõttel - noortelt noortele ja koos noortega. Setomaa iga noorsootöötaja töötab 0,5 kohaga oma piirkonna koolis ja 0,5 kohaga oma piirkonna noortekeskuses.

Seto Noorsootöö Keskuse põhimääruses pole seto kultuuriga tegelemist eraldi välja toodud ja seto kultuuri edendamine on pigem kooli ülesandeks jäänud. Seto kultuuri püsijäämiseks on väga oluline toetada seto kultuuri õpetamist ja õppimist ka väljaspool koolide pärimusõpetusetunde. Seda soodustaks tegevuskava, mis lõimib erinevates kohtades toimuva pärimusõppe ning laiendab selle koolimajadest väljapoole - nii noortekeskustesse kui ka Setomaa kogukonda. Tänu noorsootöötajatele, kes töötavad nii oma piirkonna koolis kui ka noortekeskuses, on lihtsam seda ühendust luua.

Setomaa Noorsootöö Keskus on seni panustanud seto kultuuri edendamisse sündmusi korraldades. 2020. aastast on Seto Kuningriigi Latsipäev just nende korraldada. Samuti toimuvad osad seto kultuurinädala tegevused Setomaa noortekeskustes. Värska Avatud Noortekeskuses on korraldatud kultuuriõhtuid, kus ei räägitud mitte ainult seto kultuurist, vaid ka teistest maailma kultuuridest. Mikitamäe noortekeskuses tehti lauamängust *Dungeons and dragons* seto versioon, kus mängulauaks on Setomaa kaart ja tegelased on seto kultuuri tegelased alustades viljakusjumal Pekost. Alates 2024/2025 õppeaastast hakkab Setomaa Noorsootöö Keskus koolides korraldama seto kultuuri ringi. Minu nägemusel on noorsootöötajatel suurepärased võimalused seto kultuuri noorteni toomiseks ja ägeda, põneva ning praktilise seto kultuuri maine kujundamiseks. Noorsootöötajatel on võimalus noortega ka suvistel üritustel osaleda ning õppeaasta jooksul käia üritustel väljaspool kooliaega. Noorsootöötajal kui noorte eeskujul on vastutus oma suhtumisega seto kultuuri mõjutada ka laste suhtumist. Koolikeskkonnas on noorsootöötajal võimalus korraldada kultuuritegevusi nii vahetundides kui ka suuremaid sündmusi.

1.4. Seto kogukonna roll noorte kaasamisel

Ingrid Rüütel (1999, lk 20) räägib Eestist kui ainsast kohast, kus saab säilitada ja arendada Eesti kultuuri. Nii on ka seto kultuuriga - parimaks keskkonnaks, kus seda õppida, on Setomaa. Toimub palju erinevaid sündmusi ja üritusi, kus mõeldakse nii laste kui ka noorte peale. Lastepäev ehk *latsipäiv* on *Seto kuningriigipäivä* eel toimuv päev noortele ja lastele, kus valitakse noorsootska, toimuvad erinevaid õpitoad ning korraldatakse võistlusi: karjase ja

noorperenaise võistlus. Seto Kuningriigipäiv ja latsipäiv on ehe näide sellest, kuidas kogukondlikult kultuurikeskkonnas antakse päritutelt pärijaile kuulmise, nägemise, tundmise ja kogemise kaudu edasi seto kultuuri.

Piret-Torm Kriis (2017) pakkus oma 12. Seto kongressi kõnes ühe lahendusena välja, kuidas seto keelt hoida, just seto keele kui kodukeele tagasitoomise. Tõsiasi on, et igas peres ei ole seto keele oskajat, seega võiks olla nii öelda kogukondlikud vanavanemad, kellega saadakse kokku, kes räägivad seto keeles muinasjutte ja laulavad ning juhendavad muidki seto kultuuri iseloomulikke tegevusi. Heaks näiteks siinkohal on Hõrna Aare, kes käib regulaarselt Värska lasteaias lastele setokeelset *käpapatrulli* multikat ümber jutustamas. Ta on leidnud teema, mis lapsi huvitab - Käpapatrulli multikas, ning ühendanud selle seto kultuuriga. Just nii ongi võimalik lapsed ja noored seto kultuuriga taas kokku viia ja teha see neile omaseks.

Heaks näiteks kogukonna panusest seto kultuuri õpetamisel on pärimuskultuuri laagrid. Setomaa valla arengukava järgi toimub Setomaa vallas kolm pärimuskultuuri laagrit. Lummo Kati laululaager, Seto käsitöö laager ja Rikka Ivvani pillilaager (Setomaa valla arengukava, 2023, lk 69). Pillilaagrit on Rikka Ivvani talus korraldatud 21 aastat. Laagris õpitakse pärimusmuusikat kuulmise järgi, õpetaja mängib ette ja õpilane mängib järgi. Samuti on päevakavas tantsuõhtud, kus tantsitakse traditsioonilisi seto tantse ning enne öörahu räägib muinasjutuvestja setokeelseid jutuseid.

Kuna praeguses olukorras peame rääkima sellest, kuidas teha seto kultuur noortele tarbitavaks ja atraktiivseks, on väga hea näide Zetode bänd, kes laulab seto keeles ja kannab seto rõivaid ning jõuab sellega noorteni üle terve Eesti.

1.5. Pere roll

Merili Metsvahi (2005, lk 130) väitel on perekonnal ülioluline roll traditsioonide edasikandmisel, sest eelkõige otsustab perekond, kas ja kuidas sündmusi tähistada. Perekonna olulisus kultuuri edasi kandmisel oli teemaks ka 1999. a. CIOFF-i rahvusvahelisel konverentsil “Laste folklooriõpetus”. Selle tulemusena anti soovitus, et vanemad võtaksid esmase vastutuse pärimuse säilitamisel, kuna noor jälgendab algselt kõige rohkem oma vanemaid ning sel moel õpitu mõjutab neid terve elu. Võttes arvesse generatsioonidevahelist sidet on just lastevanemate otsustada ja mõjutada, millises keskkonnas ja kelle kaudu kultuurilist mõju noor saab (Jakobson, 2000, lk 126). Selline õppimine sobib ka noortele endile. Minu seminaritöö (Raal 2023, lk 22) küsitluses vastasid noored, et nad tahaksid seto

kultuuri õppida pere või lähedastega. Samuti sõnasid noored, et nad tahaksid seto kultuuri õppida läbi tegevuste, suhtluse, mängude ja laulmise. Osad nimetasid veel, et nad õpivadki seto keelt ja kultuuri koos perega.

Õpilaste abil on võimalik õpetada ka vanemaid - õpilased võtavad õpetaja või pärimuskultuuri edasiandja rolli. Eriti oluline on see juhul, kui vanemad on Setomaale elama kolinud mõnest teisest piirkonnast ja neil ei ole varasemat kokkupuudet seto kultuuriga. Seega viivad just õpilased õppeasutustest või laiemalt kogukonnast õpitu koju ning toovad nii hoopis vanemad kultuurile lähemale või kultuuri juurde. Sümbioosis üksteiselt õppides ja koos õppides ning kultuurielus osaledes on lootust, et pärimuskultuur muutub noortele juba lapsena omaseks.

1.6. SA Seto Instituut, Setomaa Muuseumid ja teised üleseto organisatsioonid seto pärimuskultuuri õppe vedajana

2010. aastal loodud **SA Seto Instituut** (edaspidi SI) ülesandeks on koordineerida ja edendada Setomaa ja seto kultuuri alast teadustööd ning tutvustada teadustööde tulemusi laiemale avalikkusele. Lisaks trükiste avaldamisele ja teadusteemaliste ürituste korraldamisele, veab SI ka seto kultuuri alast õpet ning teeb selle korraldamisel koostööd teiste Setomaa asutuste ja inimestega (Seto Instituut, veebileht). Oluline roll on nii õppematerjalide koostamisel kui ka koondamisel SI kodulehele (Seto keele/pärimuse õppematerjale, SI veebileht). Koondatud on erinevaid materjale, mida on võimalik seto keele ja kultuuri õppimiseks kasutada. Leidub nii audio-, video- kui ka veebimaterjale. Näiteks: “Juttõ ja laulõ seto aabitsa mano”, “Seto aabitsa tööraamat õpetajale”, “Seto aabitsa töölehed” (Juttõ ja laulõ seto aabitsa mano, SI veebileht).

Setomaa Muuseumid on 2019 loodud Setomaa valla allasutus, kuhu kuuluvad Saatse muuseum, Värskä talumuuseum, Obinitsa muuseum, Reegi maja, Luikjärve talu, Paloveere talu ja Seto Tsäimaja. “Setomaa Muuseumide põhiülesanneteks on pakkuda tuge seto kultuurilise identiteedi säilimisele ja tugevdamisele, kogudes, hoides, uurides ja tutvustades üldsusele Setomaa ja setode ajalugu, pärimust ja kaasaega kajastavat materjali ning Setomaa kui väärtusliku turismisihtkoha tuntuse tõstmine” (Setomaa valla arengukava, 2023, lk 72). Ka Setomaa Muuseumide põhimääruses (2018) on kirjas, et korraldatakse Setomaa ajaloo ja kultuuripärandiga seotud koolitusi ja õpitubasid.

Seto pärimuskultuuri õpetamisega on samuti tegelenud erinevad üleseto organisatsioonid (mittetulundusühingud), mis veavad eest erinevate valdkondade tegemisi. **MTÜ Seto Käsitüü Kogo** üks põhieesmärke on traditsioonilise seto käsitöö säilitamine ja edasiandmine (Mittetulundusühing Seto Käsitüü Kogo põhikiri, 2006). Näiteks on MTÜ korraldanud Setomaa koolide õpilastele väga menukaid käsitöö- ja loomeettevõtluse alaseid õppepäevi ja vedanud viimastel aastatel eest seto pitsi konkurssi, millest saavad osa võtta ka õpilased.

2. “Seto aastaringi” koostamise protsess ja ajakava

Taiwanis toimunud Cioffi-i “Laste folklooriõpetus” konverentsi kokkuvõttes tõdeti, et rahvaste kultuuripärandi edasikandmine on globaalne probleem, mille lahendamisse tuleks kaasata ka noored ja lapsed (Jakobson, 2000, lk 126). Seetõttu näen ka enda poolt algatatud tegevuskava koostamise protsessi alusena, mille peale on õpetajatel ja noorsootöötajatel võimalus koos noortega ehitada tegevused seto keele ja kultuuri õppimiseks. Tegevuskava koostamisel on võetud arvesse Setomaa eri piirkondade eripärasid ja võimalusi.

Mõtted tegevuskavast või pigem tegevustest seto kultuuri säilimisse panustamiseks ja populariseerimiseks on mul juba pikemat aega meeles mõlkunud põhjusel, et olen Setomaal üles kasvades märganud kohalike muret seto kultuuri hääbumise pärast noorte huvipuuduse tõttu. Idee teemaga põhjalikumalt tegeleda tuli Viljandi Kultuuriakadeemias õppides.

Seminaritöö “Setomaa noorte suhestumine seto kultuuriga” (Raal, 2023) raames sain aru, et noorte teadmised seto kultuurist on veel väiksemad ja pinnapealsemad, kui olin arvanud.

Tegevuskava koostamise meeskonna moodustamiseks võtsin ühendust kõigi nelja seto pärimuskultuuri õpetajaga Setomaa Valla üldhariduskoolides. Õpetajad olid väga positiivse suhtumisega ja valmis koostööd tegema, mis tegi ka minu töö meeskonnajuhina efektiivsemaks ja sujuvamaks.

Tabel 1. Tegevuskava koostamise protsess

Kuupäev	Tegevus	Eesmärk
2. veebruar	Intervjuu nr 1	Saada ülevaade Värskä piirkonna pärimusõppest
5. veebruar	Intervjuu nr 2	Saada ülevaade Värskä piirkonna pärimusõppest.
8. veebruar	Intervjuu nr 3	Saada ülevaade Meremäe piirkonna pärimusõppest.
16. veebruar	Intervjuu nr 4	Saada ülevaade Mikitamäe piirkonna pärimusõppest.
27. märts	Esimene meeskonna kohtumine	Anda ülevaade intervjuude tulemustest; viia läbi arutelu, millises suunas pärimusõpet muuta, et seto kultuur säiliks.

8. mai	Teine meeskonna kohtumine	Tutvustada tegevuskava projekti.
September 2024 (kooliaasta algus)	Kolmas meeskonna kohtumine	Määratleda koolide ja noortekeskuste poolt läbiviidavad tegevused üheks aastaks. Leida lahendus pärimusõppe rahastamisele (valla eelarve, erinevad programmid).
September 2024 (kooliaasta algus)	Kogukonna liikmete nimekirja koostamine	Kokkulepete sõlmimine Setomaa kogukondade vabatahtlikega, kes on valmis panustama valla noorte pärimusõppesse.

2.1. Intervjuude kavandamine, läbiviimine ja analüüs

Metoodika. Seto üldhariduskoolide seniste parimate praktikate kaardistamiseks, seto keele ja kultuuri õpetamisel, viisin Setomaa üldhariduskoolide pärimuskultuuri õpetajatega läbi intervjuud. Eesmärgiks oli saada ülevaade, milline on seto pärimusõppe olukord igas õppekohas õpetajate nägemusel ning vajadusel küsida laiemat pildi või täpsema informatsiooni saamiseks lisaküsimusi. Intervjuude küsimused on esitatud käesoleva uurimistöö lisan nr 1.

Intervjuud viisin läbi kõigi nelja Setomaa kooli pärimuskultuuri õpetajaga. Mikitamäel on aine nimetuseks “Seto kodulugu”, Meremäel “Seto keel ja kultuur” ning Värskas “Pärimuskultuur” (Mikitamäe Kooli õppekava, 2018; Meremäe Kooli õppekava, 2018; Värska Gümnaasiumi õppekava 2017). Individuaalintervjuud õpetajatega läksid sujuvalt ja kestsid keskmiselt 25 minutit. Lisaks ülevaatele pärimusõppes sain ka ideid tegevuskava koostamiseks.

Intervjuude salvestused transkribeerisin ning tulemustest koostasın temaatilise analüüsi. Seejärel kutsusin pärimuskultuuri õpetajad ühisele kohtumisele, et anda ülevaade individuaalsete intervjuude tulemustest. Kokkusaamisel selgus, et praegused pärimuskultuuri õpetajad ei olegi üksteisega kohtunud, kuna osad õpetajad on vahetunud ja nad ei teagi, mis on teiste õpetajate kogemused seto pärimuskultuuri õpetamisel. Grupiarutelu plaanisin läbi viia noortekeskuses, et näidata ja tutvustada ka pärimuskultuuri õpetajatele noortekeskuse võimalusi. Teise grupiintervjuu kutsusin kokku mai alguses, et tutvustada ja saada õpetajatelt

tagasisidet esialgsele tegevuskavaprojektile. Järgnevates alapeatükkides annan alateemade kaupa ülevaate individuaalsete intervjuude tulemustest.

2.1.1. Noorte teadmised seto kultuurist õpetajate vaates

Õpetajate kogemusel on noorte seto kultuuri teadmiste ja keeleoskuse tase väga erinev. On neid, kes saavad seto keeles peaaegu kõigest aru, aga on ka neid, kelle jaoks tõlgivad õpetajad seto keelt kui võõrkeelt. Ühe õpetaja sõnul pole varasem pärimuskultuuri õpetus olnud piisavalt süsteemne ning ühtlane, mistõttu on ka klasside lõikes tase sarnaselt ebaühtlane. Positiivse näitena tõi aga teine õpetaja, et kui noortelt pühade kuupäevi küsida, pakuvad noored esmalt kuupäevi seto ning alles seejärel eesti kalendri järgi.

Teadmiste osas olid õpetajad üksmeelel. Noored peaksid teadma, miks on Setomaa ja seto kultuur eriline, et Setomaad väljaspool asuvatele inimestele tutvustada. Samuti peaksid noored teadma, milliseid pühi ja millal neid tähistatakse. Samuti, et kuidas on seto kultuuri mõjutanud asumine Vene piiri ääres. Kursis võiks olla ka Setomaal toimuvaga, näiteks, kes on sootska ja noorsootska ning millal toimuvad olulisemad üritused.

2.1.2. Kasutatavad õppematerjalid

Õppematerjalidena kasutavad õpetajad erinevaid seto keele ja kultuuri jaoks mõeldud vihikuid ja raamatuid, kuid on ka ise koostanud grammatika töölehti ja kirjutanud ning köitnud jutukogumikke. Raamatutest on kasutusel näiteks “Seto aabits” ja “Setomaa kodulugu”. Maarja Hõrna eestvedamisel loodud “Setomaa pärimusõppe metoodilise kirjelduse ja ainekavade” kohta ütlevad õpetajad, et materjal on hea ja ideid pärimusõppeks sellest saab. Murekohaks on, et metoodika on koostatud poole rohkemate tundide arvuga läbimiseks ja noorte algne seto keele ja kultuuri tase on palju madalam, kui dokumendis eeldatud. Pärimusõpetajate jutust tuleb välja, et oleks vaja kindlat ja hetkeolukorraga klappivat õppekava. Õpetaja arvamus: “Mõnes klassis saab Maarja ainekava ilusti rakendada, kui on neid keeleoskajaid, aga mõnes klassis, kus ei ole keeleoskajaid ja noh, on isegi selliseid juhtumeid olnud, et ei taha osata, no siis on ikkagi väga raske.”

2.1.3. Õnnestunud praktikad

Õpetajad nimetasid mõningaid praktikaid, mis noortele seto keele ja kultuuri õppimiseks on sobinud. Kõik õpetajad tõid välja praktilise pärimusõppe, kus noor saab ise proovida, vaadata, läbi teha. Kõige rohkem toodi välja Setomaa kogukonna inimestega kokkusaamisi. Üks õpetajatest käib noortega piirkondade kaupa Setomaaga tutvumas, kus räägitakse, mis on selles piirkonnas erilist või teistmoodi ja kohtutakse kohalikega. Pärimusõpetajad külastavad võimaluste piires ka kohalikke muuseume ning kirikuid. Lisaks kutsutakse kogukonnaliikmeid pärimuskultuuri tundidesse. Nii on käinud Toomas Valk pille tutvustamas ja mängimas, Aare Hõrn matka läbi viimas ning Terje Lillmaa muinasjutte rääkimas. Noortele meeldib ka meisterdada, on tehtud köitmikke oma kirjutatud setokeelsete tekstide ja joonistatud piltidega ning meisterdatud Setomaa kaart oma kultuurikogemuse alusel. Paaril aastal on korraldatud pärimuspäeva, kus erinevate traditsiooniliste tegevuste juhendamine toimus seto keeles. Seto keele ja kultuuriõppe juurde käib ka seto keele rääkimine ja laulmine, on tehtud näidendeid ning visualiseeritud paberile laulutekste, et seda pildi järgi laulda. Tunni raames on salvestatud ka oma tuttavate setokeelset juttu.

2.1.4. Õpetamisviisid

Kõik neli pärimuskultuuri õpetajat on ühel nõul, et seto keelt ja kultuuri peaks õppima läbi suhtluse ja praktiliste tegevuste ehk suheldes ja tegutsedes nii isekeskis kui ka koos ehedate seto kultuuri kandjatega. Noorte õpetamiseks tuleb leida viise, kuidas kultuur noortele kättesaadavaks ja arusaadavaks teha ning kuidas muuta mainet, et seto kultuur on “vanema” generatsiooni kultuur ning ilma praktilise vajaduseta.

Õpetajad peavad vajalikuks tasakaalu kultuuri kogemise ja mõtestamise vahel, et noortel ei oleks liigselt passiivset õpet teadmiste omamise näol, aga samas ei piirduks ka ainult praktikaga ilma mõtestamata. Üks õpetajates kommenteeris seda järgnevalt “Noored tuleb viia nagu tegelikku kultuurikeskkonda, et klassiruumis olemine oleks võimalikult vähene, et nad saaksid ise teha. Et see ei oleks üks järjekordne selline tund, kus me istume klassis passiivselt ja õpetaja räägib ja siis võib-olla kirjutatakse midagi üles, tehakse mingeid harjutusi, on ju, kuid päris ilma selleta ka ei saa.” Intervjuudes toodi välja, et läbi kogukonnaliikmete ja eri Setomaa paikade külastamise tekivad noortel seosed, mis on kultuuriõppe seisukohast oluline. Kultuuri erinevad elemendid on omavahel põimunud ning

on ebaloomulik õppida näiteks tantsu ilma pillimänguta. Heaks näiteks kultuuri terviklikkusest on muuseumide kultuuriprogrammid. Kaks õpetajat tõid välja ka võrdlusalaspekti teiste pärimuskultuuri piirkondade noortega. Kui noor tutvustab oma kultuuri ja saab kuulajatelt positiivse kogemuse, võib see panna noort arvama, et seto kultuur on põnev ja äge ning tekib huvi oma pärimuskultuuri vastu. Samuti peeti oluliseks noorte kaasamist õppeprotsessi planeerimisse, et noored saaksid kaasa rääkida, mida ja kuidas nad seto kultuuris õppida tahaksid. Üks õpetaja tõi kultuuri õppimise viiside all välja laagrid nagu Lummo Kati laululaager ja Rikka Ivvani Pillilaager, kus seto kultuur on põimitud tegevustesse. Laagri keskkonnas jõuab seto kultuur noorteni läbi kuulmise, nägemise ja tegemise kas teadlikult või alateadlikult. Laagrites kogetu mõjutab laste arvamust ja nägemust seto kultuurist, sest noored näevad, kuidas teised noored tahavad kultuuri loomisel osaleda.

2.1.6. Pere roll

Perel on õpetajate nägemuse järgi oluline roll suhtumise kujundamisel, sest esimese hoiaku ja nägemuse kultuuri suhtes saab noor vanematelt. Kui kodus on huvi seto kultuuri vastu ning võetakse osa seto kultuurist, on ka noor vastuvõtlikum ja avatum kultuuri õppimisele. Üks õpetajatest kommenteeris oma kogemust “Ühesõnaga, see on näha, et kui kodus osatakse keelt, siis laps oskab ka ja teab sõnade tähendusi, aga kui kodus üldse ei räägita, siis jah oleneb suhtumisest, et kui kodus ollakse alid nende seto asjadega tegelema, siis on lapsed ka hästi meelestatud, tunnevad huvi, aga kui kodus öeldakse, et seto keelel pole mõtet või ei ole mõtet õppida, siis see laps, ütleb ka, et ei ole mõtet õppida.” Pere võiks rääkida noortega rohkem seto keeles ning käia seto kultuuri sündmustel ning pühade tähistamisel.

2.1.7. Noortekeskuste ja noorsootöötajate roll

Pärimusõpetajate nägemus noortekeskuse panusest seto kultuuri õppimisse on eelkõige keskkonna ja kultuuriruumi loomine ning keskuse tegevuste sidumine kogukonna tegevustega. Ühe õpetaja nägemus seto kultuuri õppest on järgmine “Minu arust võikski noortekeskusesse ka tuua seda kultuuriruumi või seda kultuurikeskkonda, et noortekeskus ongi ju see koht, kus ei toimu formaalset õppetegevust, aga et see on ise selline inspireeriv keskkond ja tegelikult keskkond ongi õpetaja.” Noortekeskus on hea keskkond seto kultuuri maine kujundamiseks. Näiteks panna seintele seto keelset materjali ning lasta seto muusikat

või meisterdada lihtsamat seto käsitööd. Noortekeskuses võiks uusi teadmisi omandada tänapäevasemate vahendite toel, näiteks *kahoot* ja viktoriinid. Samuti võiks julgustada noori ja täiskasvanuid, kes oskavad seto keelt, teistega seto keeles rääkima. Noorsootöötajad võiks õpetajate nägemuse järgi käia noortega seto kultuuri sündmustel ja pühadel.

2.1.8. Kogukonna roll

Õpetajate nägemuses on kogukonnal oluline roll, sest seto kultuur on kogukonnapõhine. Pärimusõppes võiks ära kasutada võimalust käia kogukonnaliikmete juures, ettevõtetes, muuseumides, kirikutes ning võtta osa kogukonna korraldatud kultuurisündmustest. Üks pärimusõpetaja tõi välja, et pärimuskultuuri õpetaja võiks olla kui aktiivne projektijuht, kes viib noored seto kogukonna juurde ja vastupidi, sest kogukond on seto pärimuskultuuri õppe juures väga oluline. “Ma arvan, et see kõik ongi, on ju kogukonnapõhine, et ilma kogukonnata seda õpet ei olegi mõtet teha. Pluss kogukonna roll võiks olla ju see, et nad ikkagi räägiksid lastega seto keeles. Ja seda saab ka, ma arvan nende õppekäikudega julgustada, et öelda, et ikkagi rääkige seto keeles, et kui me tuleme.”

2.2. Järeldused

Intervjuudest ilmnes, et seto kultuuri õpe vajaks ühtlustamist ja ühtset süsteemi ning hetkeolukorrale vastavat õppekava kõigis kolmes koolis. Pärimuskultuuri õpetajate ja noorsootöötajate/huvijuhtidega on vaja kokku leppida regulaarsed kohtumised ning töötada koos välja kaasaegne ja praegusele olukorrale vastav õppekava, mida saab jooksvalt iga õppeaasta eel täiendada. Samuti võiks üksteisega oma õppematerjale ja õppeviiside ideid jagada. Selline koostöö säästab õpetajate aega ning koostöös tuleb uusi ideid ja pakkumisi tegevuste ja materjalide osas. Samuti loob ühine etteplaneerimine võimaluse rohkem koolide üleleid (järgmisest õppeaastast õppekohtade üleleid) ettevõtmisi korraldada.

Õpetaja ei pea olema n-ö seto kultuuri kõiketeadja, vaid tal peavad olema tutvused-kontaktid ja nägemus sellest, kellega noori kokku viia, kuidas tegevused ellu viia ja luua keskkond, kus õpilased oleksid valmis seto kultuuri vastu võtma. Mõistlik ja lausa vajalik on ära kasutada olukord, et elame seto kultuuri piirkonnas ja veel on inimesi, kes on valmis noortele seto kultuuri tutvustama.

Intervjuude põhjal sain aru, et seto pärimuskultuuri õppe rahastamine peab olema järjepidev ja suuremas mahus. Loomulikult on tegevusi, mida saab teha ilma rahata, sh käia oma kooli ümbruses kogukonnaga kohtumas, aga õpetajale on tundide läbiviimise ja korraldamise eest vaja palka maksta. Setomaa on suur ja seto kultuuri laiemaks mõistmiseks on vaja käia erinevates Setomaa piirkondades või kutsuda kogukonnaliikmeid endale külla, mistõttu on transpordikulu teine suurem kulu õpetajate töötasu kõrval.

Pärimuskultuuri õpetamisel tuleb rohkem arvestada sellega, kus noored tegelikult peale kooli kõige rohkem aega viidavad. Noortekeskustel on väga suur potentsiaal ja head võimalused luua keskkond, kus noortele seto kultuuri järjepidevalt meelde tuletatakse ja tutvustatakse. Kindlasti on võimalik paremini ära kasutada digiajastu võimalusi ja võlusi: erinevad arvutimängud ja miks mitte ka veebipõhised keeleõppekeskkonnad nagu *Duolingo* või *Speakly*, kus võiks olla ka seto keele õppimise võimalus.

Esimesel kohtumisel tegin pärimuskultuuri õpetajatele kokkuvõtte intervjuude tulemustest, et neil tekiks ülevaade, mida teistes Setomaa koolides tehakse. Õpetajad rääkisid, et pärimuskultuuri õpetajate kohtumisi on ka varasemalt toimunud, aga nüüd on pikem vahe sisse jäänud, sest varasem kohtumiste koordinaator ei tegele sellega enam. Õpetajate ühine arvamus oli, et need kohtumised peab tagasi tooma.

Kuna seto keele ja kultuuri õpe on igas koolis eri nimega, siis arutasime, mis võiks saada aine ühiseks nimetuseks ning jõudsime seto pärimuskultuurini. Arutelust selgus, et pärimusõppe materjalide koondamisel ühisesse kausta saavad õpetajad üksteise materjale kasutada ning iga õpetaja ei pea tegema eraldi õppematerjalide ettevalmistamise aeganõudvat tööd. See oleks suureks toeks ka alustavale õpetajale. Nähti ka vajadust ühise nimekirja järgi, kus on kirjas kogukonnaliikmed kontaktidega (telefoninumbrid, meiliaadressid), kes on valmis noori enda juures vastu võtma või koolitundi külla tulema.

Arutlesime, millistele klassidele võiks seto keelt õpetada ning jõudsime järeldusele, et mõistlik on õpetada algklassidele (1.-3.), kes on sobivas vanuses, et seto kultuuri avatumalt vastu võtta. Samuti peab seto kultuuri õpetama gümnaasiumis, sest siis on noored eas, kus hakatakse tegema teadlikumaid valikuid ning kultuur ja oma kodukoha kuuluvustunne hakkab muutuma olulisemaks ja huvipakkumaks.

Teemaks tuli ka pärimusõppe rahastamine, mis on probleem mitmel põhjusel. Rahastuse saamiseks kirjutavad koolid ja vald projekte enamasti Eesti Rahvakultuuri Keskuse programmi "Setomaa pärimuskultuuri toetamine". Toetust saadakse ka Setomaa vallast. Projektipõhine rahastamine muudab tegevuste eelarve olemasolu ja suuruse etteaimamatuks.

Seetõttu pole pärimuskultuuri õpetajate töö tasustamist ja rahastusest sõltuvaid tegevusi võimalik pikemalt kui aasta jagu ette planeerida ja see on jätkusuutlikkuse mõttes väga suur probleem.

Murekohaks on, kuidas saada vanemad ja vanavanemad noortega rohkem seto keeles rääkima ning seto kultuurisündmustel osalema? Leiti, et üheks võimaluseks võib olla seto kultuuri õppeaine kodutööde tihedam sidumine pere ja koduga.

Rääkisime ka edasistest tegevustest, mida peab korraldama. Heaks variandiks pakuti noortelaagreid, millega saab tekitada sobiva keskkonna pärimuskultuuriga tegelemiseks ja pakkuda pärimuskultuuri õpet väljaspool koolikeskkonda. Lisaväärtuseks on tõsiasi, et tegevusi saab korraldada grupiga ning kaasata kogukonda, sest seto kultuuri õpe ei saa olla üksikute inimeste kohustus, vaid kogukonna ühine vastutus.

Teise ühise kohtumise alguses tegime kokkuvõtte, kuidas on olukord seto pärimusõppega ja milline koht on sellel tuleviku Setomaa haridussüsteemis. Pärimuskultuuriõpet kavandatakse kõigis klassides, et toimuks ühtlasem õpe läbi kooliastmete. Murekohaks on hetkel jätkuvalt rahastus, sest raha pärimusõppe korraldamiseks ei ole, vaatamata sellele, et erinevad tasandid (KOV, koolid, üleseto organisatsioonid, muuseumid jne) oma väljaütlemistes väärtustavad seto kultuuri hoidmist ja edendamist.

Õppekavast rääkides on teoreetiliselt ainekavad ja metoodiline kirjeldus olemas, lihtsalt need tuleb kaasajastada, et vastavalt taseme järgi oleks võimalik õpet ja tegevusi planeerida. Kiideti Maarja Hõrna eestvedamisel koostatud "Setomaa pärimusõppe metoodilist kirjeldust ja ainekavasid", põhjusel, et seal on häid ideid ja viise pärimuskultuuri õppimiseks ning on esindatud pedagoogiline osa. Nõrgaks ja lahendamist vajavaks kohaks on ainetundide vähesus ja noorte algteadmiste tase.

Alateemana käsitlesime ka noortekeskuste ja noorsootöötajate rolli seto pärimuskultuuri õppes. Peamiseks rolliks on ikkagi seto kultuuri atraktiivsemaks muutmine noorte jaoks, sest noorsootöötajad on vahendajaks noorte ja seto kultuuri vahel. Kuidas seda teha nii, et see ei tunduks noortele pealesurumise või kohustusena, on omaette küsimus. Noorsootöötaja tööaeg erineb õpetaja omast, mistõttu on temal suurem võimalus viia noori seto kultuuri sündmustele eelkõige õhtustel aegadel, nädalavahetusel ja suvel. Juunis ja augustis, kui koolis praktiliselt õppetööd ei toimu, aga toimub mitmeid olulisi seto kultuuri sündmusi, on noorsootöötajal võimalus noored ise kohale viia.

Noorte suunamisel seto kultuuri looma ja sellest osa võtma võib mõjutada ka sündmustel vabatahtlikuks olemine. Just grupivaim, et läheme koos ja teeme midagi ägedat,

võib luua olukorra, et nad leiavad enda jaoks seto kultuurist midagi uut ja huvitavat. Samuti pakuti välja, et miks ei võiks olla eraldi noortepäeva või näiteks väljundit latsipäeval ja Seto Kuningriigipäeval, kus saavad just noored panustada ning ennast olulise ja vajalikuna tunda.

Samal kokkusaamisel töötasime koos läbi ka esialgse tegevuskava, täiendasime sündmuste nimekirja. Minu peale jäi täienduste sisseviimine ja suve lõpus uue õppeaasta eel meeskonna kokku kutsumine, et tegevuskava kinnitada ja tegeleda rahastuse leidmisega.

3. Tegevuskava “Seto aastaring” Setomaa Noorsootöö Keskuse ja Setomaa valla haridusametuse koostöös

Ideid seto kultuuri omaksvõttu toetava keskkonna kujundamiseks:

- infostend Setomaa kohta (noored ise täiendavad);
- setokeelne seinaleht või kooli ajaleht;
- setokeelsed sõnad seintele noortele mõistatamiseks ja õppimiseks;
- ruumide sildid setokeelseks;
- taustaks seto(keelne) muusika;
- koolikellana vm märguandena kasutada seto leelot;
- kokkamisel seto rahvustoidud ja retseptid seto keeles;
- kutsuda ja kaasata inimesi, kes räägivad seto keeles (täiskasvanute harjutamine);
- seto ajalool ja kultuuril põhinevad rollimängud, et julgustada noori seto keeles kõnelema.

Tegevuskava

Setomaa püha või sündmus	Tegevused	Asukoht	Vastutaja	Sihtgrupp*
JAANUAR				
<i>Talsipühi e</i> talsipühad (7. jaanuar)	Noortekeskuse ja kooli kaunistamine, jõulukommetega tutvumine (hõbedaveega näopesu jms).	Noortekeskused ja koolid	Setomaa Noorsootöö Keskus, Setomaa Kool ja Setomaa Gümnaasium	7–11-aastased
Seto kultuuriõhtu	Noored tutvustavad üksteisele läbi tegevuste osakest seto kultuurist, (viktoriinid, kahoodid, laulud, tantsud, filmiõhtud, etendused jms).	Noortekeskused	Setomaa Noorsootöö Keskus	7–26-aastased

VEEBRUAR				
Seto kultuuriõhtu	Noored tutvustavad üksteisele seto kultuuri.	Noortekeskused	Setomaa Noorsootöö Keskus	7–26 -aastased
MÄRTS				
Seto kultuuriõhtu	Noored tutvustavad üksteisele seto kultuuri.	Noortekeskused	Setomaa Noorsootöö Keskus	7–26 -aastased
<i>Maaselits e</i> võinädal (liikuv püha, nädal enne suurt paastu)	Liulaskmine, piimatoitude söömine.	Koolid ja nende ümbrus	Setomaa Kool ja Setomaa Gümnaasium	7–19 -aastased
APRILL				
Seto kultuuriõhtu	Noored tutvustavad üksteisele seto kultuuri	Noortekeskused	Setomaa Noorsootöö Keskus	7–26 -aastased
Suur paast (kestab seitse nädalat, algab maaselitsaga ja lõppeb lihavõtetega)	Paastumine millestki (nt <i>nutipaast</i> või igal nädalal uus asi, millest paastuda).	Noortekeskused	Setomaa Noorsootöö Keskus	7–26 -aastased
<i>Lihavõõdõh e</i> ülestõusmis-püha (liikuv püha)	Munade värvimine, <i>loomka</i> tegemine, munade veeretamine, kirikus käimine.	Setomaa-ülene	Kogukond, pere ja Setomaa Noorsootöö Keskus	Kogukonna-sündmus
<i>Tuumapäihapäiv e oltuspühi</i> (liikuv püha, nädal peale lihavõtteid)	Tsässonas käimine, laulmine, tantsimine.	Mikitamäe tsässona püha	Kogukond, Mikitamäe Avatud Noortekeskus	Kogukonna-sündmus
MAI				
<i>Jüripäiv e</i> jüripäev (6. mai)	Kirikus käimine, kirmaskist osa saamine.	Väraska Püha Georgiuse kiriku püha	Kogukond, pere ja Väraska Avatud Noortekeskus	Kogukonna-sündmus

Seto pitsi päevad	Käsitöö tegemine, pitsikonkursil osalemine ja näituse külastamine.	Värska	Setomaa Kool, Setomaa Gümnaasium ja Setomaa Noorsootöö Keskus	11+
<i>Migulapäiv e</i> nigulapäev (22. mai)	Migulapäeva laadal osalemine.	Obinitsa ja Meremäe	Kogukond, pere ja Setomaa Noorsootöö Keskus	Kogukonnasündmus
Seto kultuuriõhtu	Noored tutvustavad üksteisele seto kultuuri	Noortekeskused	Setomaa Noorsootöö Keskus	7–26-aastased
JUUNI				
<i>Suvistõpühi e</i> nelipühad (7. pühapäev pärast lihavõtteid)	Munad värvitakse kollaseks, käiakse kirikus, tupp tuuakse kased, kirmask.	Luhamaal Pühavaimu kiriku püha	Kogukond ja pere.	Kogukonnasündmus
<i>Sõirapäiv e</i> sõirapäev	Saatse piirkonna tutvustus, sõira keetmine ja võistlus.	Saatse	Kogukond ja pere	Kogukonnasündmus
Seto kultuuri laager	Läbi tegevuste seto kultuuri keskkonna tekitamine.	Liikuv asukoht	Setomaa Noorsootöö Keskus	7–19-aastased
Seto folk	Muusikafestivali keskkonnas viibimine, festivali korraldustoimkonnas osalemine (vabatahtlikuna või malevas). Kultuuripärandil põhinev ettevõtlus.	Värska	Kogukond	Kogukonnasündmus
<i>Leelopäiv e</i> leelopäev (juunis, iga kolme aasta tagant)	Seto leelo kuulamine, leelokooris osalemine, rõivaste kandmine.	Värska	Kogukond ja pere	Kogukonnasündmus

Seto kultuuriõhtu	Noored tutvustavad üksteisele seto kultuuri	Noortekeskused	Setomaa Noorsootöö Keskus	7-26 -aastased
JUULI				
<i>Seto jaanipäiv e</i> jaanipäev (6. juuni)	Kirikus käimine, kirmaskil osalemine, sõnajalaõie otsimine.	Miikse Ristija Johannese kiriku püha, toimub ka üle Setomaa	Kogukond ja pere (õpetajad ja noorsootöötajad on puhkusel)	Kogukonnasündmus
<i>Päätnitsapäiv</i> (reede enne jakapäiva, 02.08)	Kirikus käimine, kirmaskil osalemine.	Saatse Suurmärter Paraskeva kiriku püha	Kogukond ja pere (õpetajad ja noorsootöötajad on puhkusel)	Kogukonnasündmus
AUGUST				
<i>Latsipäiv</i> (Seto Kuningriigile eelnev reede)	Üritusel osalemine. Noorsootska valimise protsess. Õpitubades ja võistlustel osalemine. Seto kultuuriruumis olemine või vabatahtlikuna korraldustöös osalemine.	Liikuv asukoht	Setomaa Noorsootöö Keskus	Kogukonnasündmus
<i>Seto Kuningriik</i> (augusti esimene laupäev)	Ülemsootska valimise protsess. Tegevustes osalemine ja seto kultuuriruumis olemine. Kultuuripärandil põhinev ettevõtlus.	Liikuv asukoht	Kogukond	Kogukonnasündmus
<i>Kostipäiv</i>	Kultuuriruumis viibimine, seto toitade maitsmine ja kohaliku tooraine väärtustamine. Kultuuripärandil	Setomaa-ülene	Kogukond	Kogukonnasündmus

	põhinev ettevõtlus.			
<i>Paasapäiv</i> 19. august	Osalemine pühal, kirikus ja surnuaial käimine, kirmaskil osalemine.	Obinitsa Issanda muutmise kiriku püha	Kogukond, Meremäe Avatud Noortekeskus	Kogukonnasündmus
Lüübnitsa sibula- ja kalalaat (augusti viimane nädalavahetus)	Laadategevustes osalemine. Kultuuripärandil põhinev ettevõtlus.	Lüübnitsa	Kogukond	Kogukonnasündmus
<i>Suur Maar'apäiv e</i> Suur Maarjapäev (28. august)	Leida viis seda püha nüüdsest Eesti-poolset Setomaal tähistada (kuna Petserisse ei saa).	Liikuv asukoht	Kogukond	Kogukonnasündmus
Seto kultuuriõhtu	Noored tutvustavad üksteisele seto kultuuri	Noortekeskused	Setomaa Noorsootöö Keskus	7-26-aastased
SEPTEMBER				
Seto kultuuriõhtu	Noored tutvustavad üksteisele seto kultuuri	Noortekeskused	Setomaa Noorsootöö Keskus	7-26-aastased
Setomaa -teemalise stendi täiendamine	Stendile lisatakse hetkeolukorrale vastav info Setomaa kohta (uue noor- ja ülemsootska nimed jms)	Koolid	Setomaa Kool ja Setomaa Gümnaasium	7-26-aastased
Kohtumised noortega teistest pärimuskultuuri piirkondadest (nt Kihnu, Võru- ja Mulgimaa ning	Laager innustamiseks ja eeskujuks noortele	Liikuv asukoht - erinevad pärimuskultuuri piirkonnad	Setomaa Noorsootöö Keskus	16-19-aastased

välismaa noortevahetus)				
OKTOOBER				
Lindora laat (28. oktoober)	Laadal käimine	Lindora	Kogukond	Kogukonna-sündmus
Seto kultuuri nädal	Seto kultuuri tutvustamine läbi praktiliste tegevuste	Setomaa-ülene	Kogukond, pere, Setomaa Noorsootöö Keskus, Setomaa Kool ja Setomaa Gümnaasium	Kogukonna-sündmus
Seto kultuuriõhtu	Noored tutvustavad üksteisele seto kultuuri	Noortekeskused	Setomaa Noorsootöö Keskus	7-26 -aastased
NOVEMBER				
Mardipäev (10. november)	Mardiks riietumine, kava ettevalmistamine mardisantimine	Setomaa-ülene	Kogukond, pere, Setomaa Noorsootöö Keskus, Setomaa Kool ja Setomaa Gümnaasium	7-26 -aastased
Kadripäev (25. november)	Kadriks riietumine, kava ettevalmistamine kadrisantimine	Setomaa-ülene	Kogukond, pere, Setomaa Noorsootöö Keskus, Setomaa Kool ja Setomaa Gümnaasium	7-26 -aastased
Seto kultuuriõhtu	Noored tutvustavad üksteisele seto kultuuri	Noortekeskused	Setomaa Noorsootöö Keskus	7-26 -aastased
DETSEMBER				
Seto kultuuriõhtu	Noored tutvustavad üksteisele seto kultuuri	Noortekeskused	Setomaa Noorsootöö Keskus	7-26 -aastased

** Sihtgrupi esitatud vanus on soovituslik ja ei tähenda seda, et osa ei võiks võtta teised vanuserühmad*

Kokkuvõte

Lõputöö on ajendatud minu murest seto kultuuri hääbumise osas. Käivitasin lõputöös protsessi, mille eesmärgiks on seto kultuur noortele lähemale tuua. Ise kavatsen noorsootöötajana toimuvasse seto pärimuse õppesse jätkuvalt panustada ning kogu Setomaa vallas pärimusõpet edasi arendada. Lõputöö eesmärgiks oli koostada lõimitud tegevuskava Setomaa Noorsootöö Keskusele ja 2024/2025. õppeaastal käivitavatele Setomaa Koolile ja Setomaa Gümnaasiumile seto pärimuskultuuri õpetamiseks.

Tulenevalt eesmärgist seadsin endale järgmised ülesanded:

- anda ülevaade seto pärimuskultuuri õpetamisest Setomaa valla üldhariduskoolides ja noortekeskustes;
- selgitada välja Setomaa üldhariduskoolide senised parimad praktikad seto kultuuri õpetamisel;
- moodustada meeskond seto kultuuri lõimitud õppe läbiviimiseks Setomaal;
- koostada tegevuskava seto pärimuskultuuri õpetamiseks.

Tehtud töö käigus sain aru, et seto kultuur on Setomaa valla elanikele oluline ja selle säilimise nimel pingutatakse. Vaja on aga struktureeritud koostööplaani ja seto pärimuskultuuri õpetajate regulaarseid kohtumisi. Samuti tuleb mõelda rohkem sellele, kus ja millistes keskkondades noored tegutsevad ning kaasata neid seto kultuuri õppe planeerimisse. Kaasajastada tuleks ka olemasolev ainekava seto kultuuri õpetamiseks üldhariduskoolides, sest asjakohast õppematerjali küll on, aga see ei vasta tänapäeva noorte seto kultuuri teadmiste tasemele. Minu lõputööst ning jätkuvast tegevusest Setomaa valla noorsootöötajana võiks olla kasu inimestele, kes tahavad seto kultuuri noortele edasi anda.

Tänuõnad. Suur tänu minu juhendajale Külli Salumäele võimaluse eest ühiselt Setomaa hea käekäigu eest seista. Samuti tahan tänada kõiki nelja Setomaa üldhariduskoolide pärimuskultuuri õpetajat: Evi Kambrimäed, Helen Külvikut, Meel Valku ja Vello Jüriööd, kellela poleks see töö toimuda saanud. Tahan tänada ka oma ema, kes aitas mul oma ideedes ja mõtetes korda luua ning kõiki teisi, kes selle töö valmimisse panustasid.

Kasutatud allikad ja kirjandus

- Hörn, M. (2012). *Setomaa lasteaegade õpetajate hinnangud Setomaa kultuuri eripärasid arvestavatele õppematerjalidele*. [Bakalaureusetöö, Tartu Ülikool].
<https://core.ac.uk/download/pdf/14493567.pdf>.
- Hörn, M. (2019). *Setomaa pärimusõppe metoodiline kirjeldus ja ainekavad*. MTÜ Setomaa Liit.
<https://www.setomaa.ee/kogukond/docs/file/Setomaa-parimusoppe-metoodiline-ki-rjeldus-ja%20ainekavad.pdf>.
- Irbo, M. (2011). *Kohaliku pärimuskultuuri õpetamise võimalusi üldhariduskoolis Setomaa I ja II kooliastme õpetajate hinnangul*. [Magistritöö, Tartu Ülikool]. DSpace.
<https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/d1704772-cac2-4999-927c-bc6f182a3c40/content>.
- Jakobson, E. (2000). Rahvalauluõpetus koolis (Unipiha algkooli kogemus). I. Rüütel (koost), *Pärimus pärijale* (lk 46-55). Rahvuslik Folkloorinõukogu & Eesti Kirjandusmuuseumi etnomusikoloogia osakond.
- Juttõ ja laulõ seto aabitsa mano.
<https://www.setoinstituut.ee/jutto-ja-laulo-seto-aabitsa-mano/>.
- Kalmre, E. (2005). Laste ja noorte pärimus. M. Hiimäe (toim). Regivärsist netinaljadeni: sissejuhatus rahvaluulesse (lk 163–179). Kirjastus: Koolibri.
- Keerpalu, A. (2023). *Seto keel ja kultuur ning nende õpetamiseks olemasolevad õppematerjalid Värskla lasteaia näitel*. [Bakalaureusetöö, Tartu Ülikool]. DSpace.
<https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/95889c25-7a4a-403c-9060-851c33013469/content>.
- Meremäe Kooli õppekava. (2018). <https://meremaekool.ee/dokumendid/oppekava.pdf>.
- Metsvahi, M. (2005). Laste ja noorte pärimus. M. Hiimäe (toim). Regivärsist netinaljadeni: sissejuhatus rahvaluulesse (lk 125–137). Kirjastus: Koolibri.
- Mikitamäe Kooli õppekava. (2018).
<https://www.mikita.edu.ee/html/index.php/koolist/dokumendid?download=123:kooli-oppekava>.
- Mikitamäel toimub Setomaa II hariduskonverents.
<https://kylauudis.ee/2011/12/02/mikitamael-toimub-setomaa-ii-hariduskonverents/>.
- Mittetulundusühing Seto Käsitüü Kogo põhikiri. (2006). <https://kogo.seto.ee/et/kogo/pohikiri/>
- Raal, E. (2023). *Setomaa noorte suhestumine seto kultuuriga* [Seminaritöö, Tartu Ülikooli Viljandi kultuuriakadeemia].

- Reiman, N. (2000). *Tiijuht kiräoppuse manoaq*. Võro Instituudi toimetiseq.
- Reissar, L. (1996). *Setumaa läbi sajandite*. AS Kupar.
- Rüütel, I. (1994). Laps ja folkloor. M. Vikat (koost), *Laps ja folkloor* (lk 7–22). Tallinna Pedagoogiülikool.
- SA Seto Instituut. <https://www.setoinstituut.ee/>.
- Seto Instituut. (2022). Seto keele arenguplaan. <https://www.setoinstituut.ee/download/setokeele-aronguplaan/>.
- Seto keele/pärimuse õppematerjale. <https://www.setoinstituut.ee/mis-on-tehtud/oppematerjalid/>.
- Seto keel ja kultuur. Ainekavad Setomaa põhikoolidele. Valikained. (2014). <file:///C:/Users/Rikas/Downloads/Ainekava%20SETO%20KEEL%20JA%20KULTUUR%20eesti%20keeles.pdf>
- Seto keele arõnguplaan. (2022). <https://www.setoinstituut.ee/seto-keele-aronguplaan/>.
- Seto käsitüü, muusika ja aolugu koolitunnih.(2014). SA Seto Instituut.
- Setomaa Muuseumide põhimäärus.(2018). <https://www.riigiteataja.ee/akt/407112018023>.
- Setomaa Noorsootöö Keskuse põhimäärus, <https://www.riigiteataja.ee/akt/417122019001>.
- Setomaa valla arengukava 2023-2032. (2023). RT IV, 18.10.2023, 3. <https://www.riigiteataja.ee/akt/418102023003>.
- Torm-Kriis, P. (2017). XII Seto Kongress 09.10.2017 Värskas https://www.setomaa.ee/kogukond/docs/file/skvk/Torm-KriisPiret_Seto-kiil-tekst.pdf
- Värskas Gümnaasiumi põhikooli õppekava. (2017). <https://varskakool.ee/wp-content/uploads/2019/05/varska-gumnaasiumi-pohikooli-opp-ekava.pdf>.
- Värskas Gümnaasiumi gümnaasiumiastme õppekava. (2017). <https://varskakool.ee/wp-content/uploads/2019/05/varska-gumnaasiumi-oppekava-2017.pdf>.

Lisa 1**Intervjuuküsimused Setomaa koolide pärimuskultuuri õpetajatele**

1. Kuidas oled sattunud seto kultuuri õpetama?
2. Millele saate tugineda kohalikele noortele seto kultuuri õpetades?
3. Kuidas olete rakendanud Hõrna Maarja koondatud metoodilist materjali? Mis on selles materjalis üleliigne? Mis on puudu?
4. Missugused õpetamise praktikad (teemad, tegevused jms) on seni kõige paremini õnnestunud? Põhjendage oma arvamust.
5. Mida peaksid kohalikud noored seto kultuurist teadma?
6. Kuidas võiks noortele Setomaal seto kultuuri õpetada?
7. Milline võiks olla noortekeskuste roll seto kultuuri õpetamisel?
8. Milline võiks olla kogukonna roll seto kultuuri õpetamisel?
9. Kuhu võiks paigutada seto kultuur tänapäevase Setomaal elava noore kogemuses või igapäevaelus?
10. Kuidas te ise mõtestate seto kultuuri seost väljaspool Setomaad olevate kultuuridega?
11. Kas soovite midagi lisada?

Lisa 2.

Foto 1. Näide setokeelsest uksest Meremäe Koolis. Foto: Elis Raal

Lihtlitsents

Mina, Elis Raal,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose, Tegevuskava “Seto aastaring” Setomaa Noorsootöö keskuse ja Setomaa valla haridusasutuste koostöös, mille juhendaja on Külli Salumäe, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Elis Raal

19.05.2024